

Redaktionschef: Ingrid Lindgren, tel 13 56 29
Redaktionssekr och stf ed ch: Margaretha Schön, tel 13 51 31
Redaktionssekr: Bo Löfvendahl, tel 13 52 90 TELEFAX 13 51 00

Mäktigt teatermyller i bilfabriken

Flera parallella handlingar inför rörlig publik gjuter sceniskt liv i Karl Kraus stora antikrigsepos

● Det är ett sensationellt teateropus – eller var – för det slutar snart efter endast en månads speltid. Det är den största kraftsamlingen vad gäller teknik och människor som någonsin gjorts i Italien. Och det har kostat 5 miljarder italienska lire – ungefär 25 miljoner svenska kronor – utförs i Fiats gamla fabriker Lingotto i Turin och har som spelämne Karl Kraus (1874–1936) Människlighetens sista dagar (utgiven 1919). Regi: Luca Ronconi.

Åskådarna är samlade i ett stort avlångt rum. Man går och står hela tiden på ett brett stråk, kalla det en gata. I Wien. Stora trådställningar på hjul förs in och ut av skådespelare och statister som omväxlar i dragarbetet. På ställningarna står skådespelare eller de sitter vid bord, det kan vara regeringsmedlemmar, ämbetsmän, ministrar, kejsar Franz Josef, kypare och kafégäster, soldater, levande och döda, eleganta kvinnor, soldathustrur, påven, höga som låga medborgare. De talar, deklamerar, proklamerar från sina höga utsiktspunkter.

Samtidiga handlingar

Publiken förflyttar sig vartefter. Principen med vagnarna är densamma som Luca Ronconi hade med Orlando furioso på Blå Hallen i Stockholm. Vagnarna körs runt, ibland i hög fart, med riddare i rustning på imaginära hästar, ibland stridande ibland endast deklamerande.

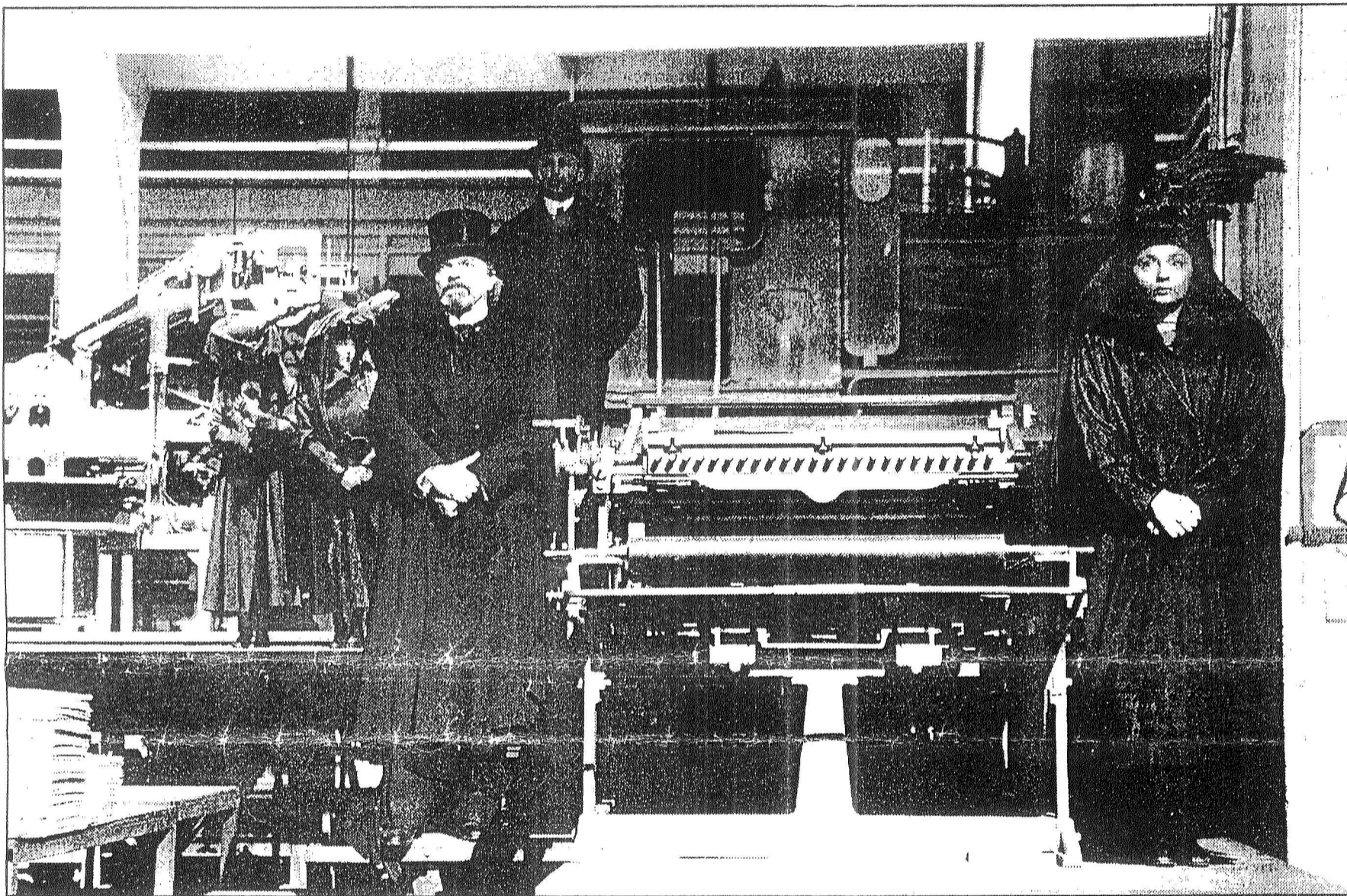
Speltekniken i Turin är i högsta grad simultan, dvs på en och samma gång inträffar minst fem handlingar, samtal, dialoger, soldatförlyttningar, demonstrationer etc samtidigt. Man kan inte vara på alla platser, man måste välja mellan gripande dialoger som när hustrur talar på långt avstånd till sina utsända soldater eller när frackklädda män talar om krigssekend.

Däremellan ropar tidsningsförsäljare ut de senaste nyheterna från krigsfronten och överallt ligger högar av tidsningspackar. Journalister skriver på maskiner från tiden och de gör det på riktigt och med fullt iordningställda verktyg.

Tåg på ramp

Allt tekniskt är autentiskt, där finns Fiatbilar som helt och hållet renoverats – och även de körs in på de rullande ställningarna – där förevisas kanoner och vapen. Insikter på krigsfronten blir tydliga med deserterande soldater och spioner som blir hängda och höga militärer som delar ut order.

Men det mest imponerande är att publiken är omgiven av en ramp i u-form där stora tågsätt är uppställda. Där kan demonstreras hur operationer av sårade soldater gick till, där kan på ett öppet flak ställas ett jättestort bord med militärer eller samhällets fi-

Den gamla nedlagda Fiatfabriken i Turin har förvandlats till en gata längs vilken publiken kan vandra och välja mellan minst fem olika handlingar som pågår samtidigt på rullande vagnar. Runt lokalen går dessutom en ramp där riktiga tåg körs fram och tillbaka, lastade med ständigt nya scener. FOTO: TOMMASO LEPERA

”Regissören åskledare”

Luca Ronconi samordnar 60 skådespelare och 70 tekniker

● Jo, visst minns han den stora succén som hans föreställning Orlando furioso – en teaterversion av Ludvico Ariostos renässansskildring av riddaren Orlandos märkliga äventyr och kärlek till den sköna Angelica – gjorde i Blå hallen i Stockholm för så där en tjuo år sedan.

Det ger en viss ömsesidig förtrohet vid samtalet men ändå är denne regissör mycket knapp med orden och lågmält talar han med längre pauser.

Vi sitter i en av de många stora salarna som ligger bredvid själva spelsalen och det är alldeles före föreställningen av Karl Kraus jätteverk.

Skandalomsusad

Nåja, så ovanligt är det väl inte att han sysselsätter sig med tyskspråkig, österrikisk litteratur, säger han.

Luca Ronconi – teaterregissören och den i bland skandalomsusade operaregissören, numera chef för Teatro stabile Torino – har tidigare satt upp pjäser av von Hoffmannsthal.

Men historien med Människlighetens sista dagar av Karl Kraus är märklig. Det är genom Luca Ronconis intresse

för verket som den äntligen har blivit översatt till italienska. Genom teatern till litteraturen och boken!

Själv säger han ödmjukt att han vid genomläsningen på tyska inte kunde förstå allt, dessa långa ibland filosofiska och språkligt invecklade meningar.

700-sidigt verk

Varför och hur var det möjligt att översätta till scenen detta 700-sidiga verk? Luca Ronconi har arbetat med parallella handlingar. Det som trots alla nerkortningar i sin bearbetade version skulle ha tagit 15 timmar att spela tar nu 3 1/2.

Han vill därmed också att publiken skall gå runt, ta upp och ställa sig framför det den vill höra och se, de kan to m avbryta och gå och dricka kaffe en stund. Publiken blir ju i det väsentligaste hela tiden stående (även om det finns en sittplatsläktare).

Profetisk Kraus

Luca Ronconi talar om Kraus vittnesbörd från ett borttynande Wien, en undergångens stad men Kraus är inte dokumentär, säger han,

han är profetisk. Han talade redan då om en undergång som står mer klar för oss i dag än den gjorde då och hans beskrivning av åren 1914–18 är en vidräkning med kriget.

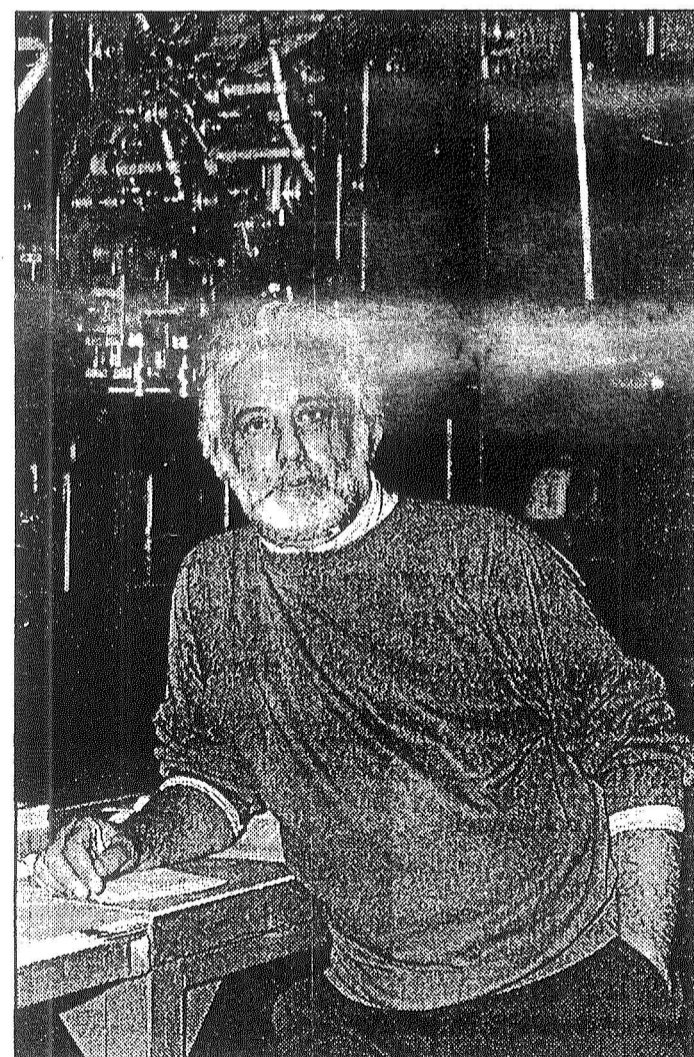
Hur har då Luca Ronconi lyckats att i dessa jättelokaler sammanställa 60 skådespelare och 70 tekniker och hela det stora mekaniska utanpåverket? Hur bär man sig åt som regissör?

Luca Ronconi har ett kortfattat och lite förbryllande svar: en regissör är en katalysator, åskledare. Och den timide mannen ler.

En månad spelas föreställningen, säger han. Sedan skall allt här ute i Lingotti (praktiskt taget en stad i staden med de stora gamla Fiatfabrikerna) läggas ner. Ytterväggarna skall få stå kvar men allt annat förändras till att bli ett stort köpcentrum.

Möjligheterna att få spela i dessa lokaler är därigenom för alltid uttömda. Ingen har talat om att skapa något litet kulturcentrum bland de kommersiella salarna.

ULLA-BRITT EDBERG

Regissören Luca Ronconi har försett jättelokalen med stora autentiska maskiner från tiden kring första världskriget. FOTO: DAVID PETERLE

TEATEROPUS

Forts från SID 5

nansiärer som sitter och dinerar och samspråkar. Ideligen sker nya scenförändringar, tåg körs fram och tillbaka, där går sorgetåg med kista och sörjande, där utstöts glädjetjut och hoppfulla tångångar, där finns en man som representerar Optimismen och en – Karl Kraus själv – som presenterar Pessimismen. Dessa två gestalter är pjäsens sammanhängande länkar och de komprimerar åsikterna om aktionerna runt dem.

Ibland blir det långt och tröttsamt men ändå aldrig ett ögonblick ointressant. Det är bara den mänskliga fysiken och den andliga mottagligheten som inte alltid orkar med strömmen av händelser. Föremålen, tingen, kläderna är automordentligt tidsbundna och autentiska men spelstilen är inte dokumentär, inte psykologiserande, inte kronkretshandfast, den är snarare öreallistisk, ibland absurd, ibland surrealistisk. Huvudpersonerna – däribland den av Karl Kraus häcklade kvinnliga krigskorrespondenten La Schalek, hänger ibland från taket.

Personerna har alla trovärdigt utseende, så när som på någon kvinna som är försedd med mustascher och Kejsar Franz Josef som i en kuslig suggestiv scen sjunger som en kvinna. Han spelas av en kvinna som är mönstergillt utklädd till kejsare med skägg och allt men hans/hennes sorgsna lågmälda sång i ett uttrycksloft ansikte och med en statuarisk orörlig hållning blir till en kejsardöms svanesång. Inga försök har gjorts att översätta en tysk spelstil, det här är italienskt med en ganska rak och tydlig framställning, ofta i långa tirader med retorisk anstrykning.

Pessimistens monolog

Yad, det handlar om vad det ger? Det kan förklaras med en sentens: jag har fått ögon för att se detta. Det gäller Kraus och det gäller publiken. Karl Kraus, denne den störste satirikern på det tyska språket som Canetti här kallat honom, gör i svidande utfall en vidräkning med människlighetens förhållningssätt inför all slags korruption, omänsklighet och inför ett avskyvärt första världskrig.

Det är ett förbryllande och genomträngande vittnesbörd. Det är ett sådant skärva apokalypsen, hela det europeiska sönderfallet. Det finns ingen återvändo.

Föreställningens klimax blev en mycket lång monolog som Pessimisten/Karl Kraus höll. Massimo de Francovich tolkade inte rollen med en Kraus-uttryck som han använde det i sina föredrag som tydligen var mycket skiffetrika, starkt fängslande och hållna i en ofta hatfull anklagande och ironiserande ton. Skådespelaren de Francovich tog kritiskt och övertänkt fram orden i det apokalyptiska testamentet fördes fram med en tyngd men utan teatrala åtbörder.

Det skedde mot slutet när en stor trädstam, sotig och förvriden med ett öga, en öppning som hos en kanon, hade släpats in. Det blev tydligt att inte bara människan utan hela naturen var fördömd. För första gången under kvällen blev det applåder och det för denne skådespelare briljanta framställning. Vid slutet och kvällen hade blivit midnatt när alla skådespelarna paraderade på gatan. Wiens Ring väckte applåder som mycket starka.